

Zo kunnen we de Nederlandse Concertorgels horen!

In een aantal Nederlandse concertzalen staan prachtige orgels te glanzen: Amsterdam, Haarlem, Rotterdam, Eindhoven, Enschede, Groningen. Die instrumenten hoor je een hoogst enkele keer solistisch en soms in orkestmuziek, zoals in Saint-Saens' Derde Symfonie, Strauss' Also sprach Zarathustra en Mahlers Achtste Symfonie. Maar dan is het orgel gewoon een orkestinstrument. Je zou met concerten voor orgel en orkest van Nederlandse componisten enkele seizoenen kunnen vullen. Werken in die bezetting zijn er van componisten als Hendrik en Jurriaan Andriessen, Henk Badings (twee orgelconcerten geschreven voor het orgel van de concertzaal in Haarlem!), Jan van Dijk, Sem Dresden, Albert de Klerk, Marius Monnikendam, Cornelis de Wolf, Tristan Keuris, Anthon van der Horst en Jan Mul. En dit is een willekeurige, onvolledige opsomming. Zijn dat allemaal meesterwerken? Vast niet, maar een aantal daarvan is de moeite waard om eens te spelen, want dan horen we die 'stomme' orgels eens. En wie weet worden er enkele geweldige stukken gevonden. Goede organisten hebben we in Nederland in ieder geval genoeg. Misschien kan alvast dat meeslepende concert (Symphonie Concertante) van de Belgische componist Joseph Jongen weer eens worden geprogrammeerd. Dat is een meesterlijk stuk en geweldig effectvol, ik meen dat het zelfs in drie delen op 'You tube' te vinden is met de virtuoze Virgil Fox aan de klavieren.

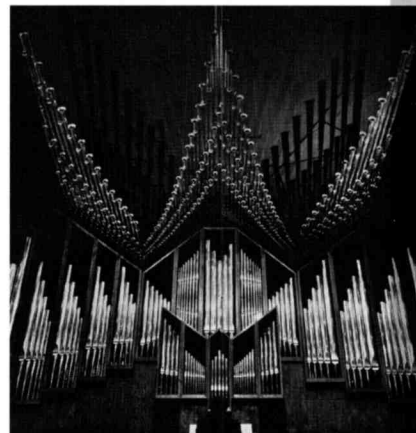
Er bestaan trouwens ook werken voor elektronisch orgel en orkest. Lex van Delden, Jan van Dijk en Frans van Doorn hebben daar werken voor gecomponeerd. Dat is misschien wat voor

zalen die niet over 'het koninklijk instrument' beschikken, zoals Den Haag en Utrecht.

Je kunt ook series maken met vioolconcerten, celloconcerten enzoverder. Een concertserie 'het Nederlandse vioolconcert'? Zou dat niet een enorme verrijking voor het concertaanbod kunnen betekenen? Bij Donemus in Amsterdam en bij het Nederlands Muziek Instituut in Den Haag liggen talloze partituren. Wordt er niet gediscussieerd over de rol van de symfonieorkesten in de 21ste eeuw?

Ik kwam op dit onderwerp door een artikel in De Telegraaf van 4 mei door Thiemo Wind over het aantal werken van Nederlandse componisten dat de muzikliefhebber in het seizoen 2007-2008 bij de Nederlandse orkesten tegemoet mag zien. Dat was niet bemoedigend, maar een echte verrassing was het eerlijk gezegd ook niet. Het is bekend dat de Nederlandse muziek in eigen land slechts incidenteel op de lessenaars staat. Het Concertgebouworkest kwam er redelijk vanaf en ook het Brabants en het Gelders Orkest doen het ten aanzien van de Nederlandse componisten redelijk. Wat is redelijk? Volgens genoemd artikel komen zeven Nederlandse componisten bij het KCO aan bod, vier Nederlandse werken worden door het Gelders Orkest gespeeld en zeven door het Brabants Orkest. Kijk zelf maar eens op de websites van de orkesten.

Is dat nu gebrek aan fantasie, aan durf? Zijn het de dwingende bezoekersaantallen, de onwillige dirigenten of orkestmusici, solisten die er geen zin in hebben? Kent men wel voldoende Nederlands repertoire, of is het de lage dunk die men van deze muziek heeft?

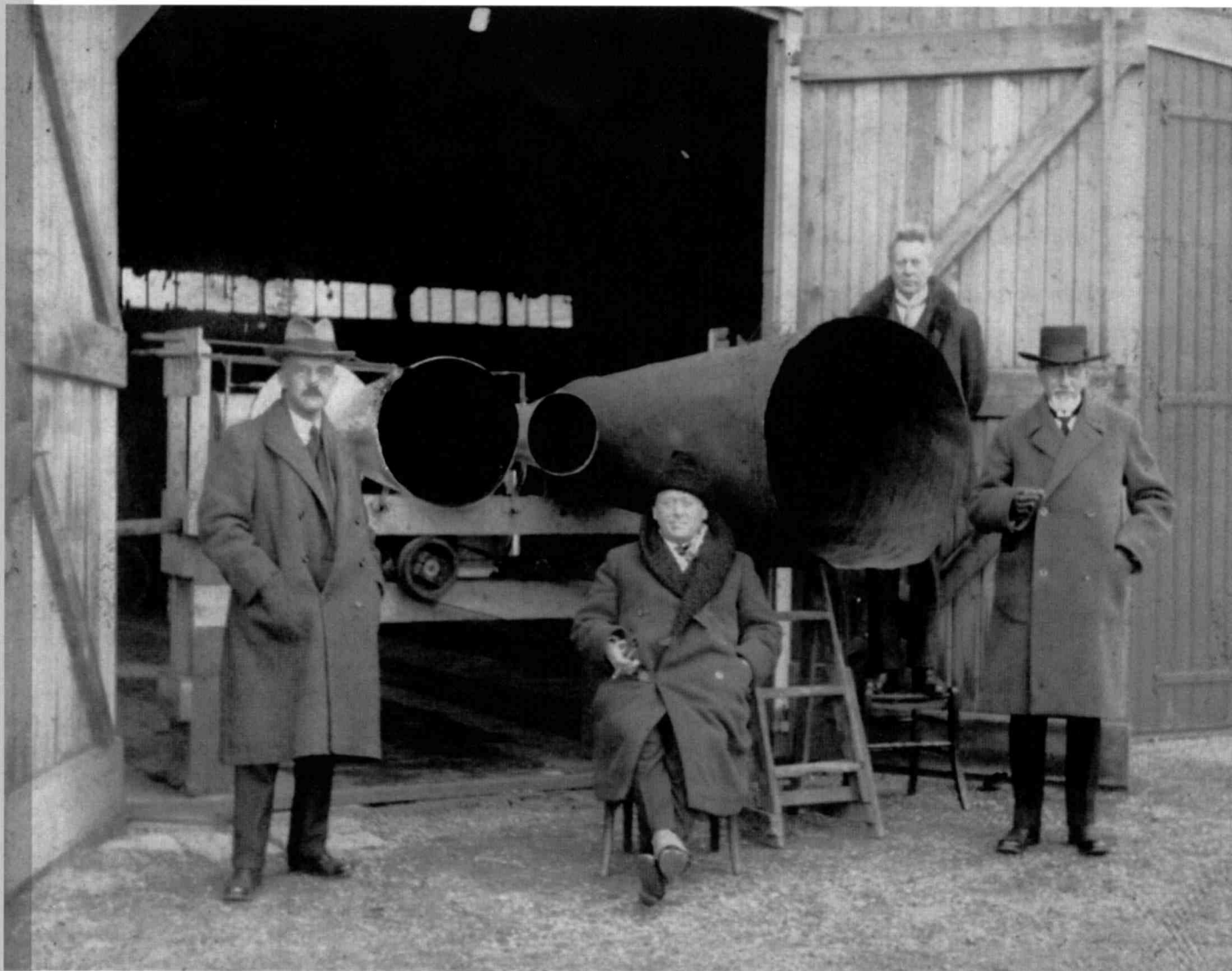

Het orgel van Concertgebouw De Doelen in Rotterdam

Laat ik direct zeggen dat ik de problemen van het programmeren niet kan overzien en dat ik me ook realiseer dat het moeilijk is om de juiste solisten te vinden en de juiste dirigenten, en om de vooroordelen ten aanzien van Nederlandse muziek te overwinnen. En ook is het natuurlijk gemakkelijk om van een afstand te roepen dat iets niet deugt en vervolgens over te gaan tot je eigen orde van de dag. Daarom gaf ik suggesties over concerten voor orgel en orkest. Misschien hebben de programmeurs er wat aan. Maar er is nog een andere vraag die er mee samenhangt. Zou het publiek niet meer moeten worden verast, nieuwsgierig gemaakt? Zou het publiek ook niet eens iets anders willen horen? Zou het in de discussie over het orkest van de 21ste eeuw, behalve over marketing en publieksopbouw, ook niet nadrukkelijk moeten gaan over de ontwikkeling en verbreding van het orkestrepertoire? Daarbij past een 'informatiefunctie' ten aanzien van de Nederlandse muziek.

Frits Zwart

www.nederlandsmuziekinstituut.nl

De foto is afkomstig uit het archief van A.D. Loman.

Iconografie van Het Nederlands Muziek Instituut

Demonstratie van de Irenaphoon (Geluid van de Vrede), maart 1928, tijdens een demonstratie in de Haarlemmermeer. Op de foto in het midden Willem Mengelberg, rechts Johan Wagenaar en links van hem A.D. Loman jr. de ontwerper van het instrument.

De Irenaphoon was een uitvinding van A.D. Loman jr. (1868-1954) 'een instrument [...] dat muziek tot op een afstand van vier kilometer volkomen zuiver en duidelijk doet hooren' Wagenaar liet weten dat het geluid de 'meeste overeenkomst heeft met het labialen-timbre van een kerkorgel'. In de dag- en weekbladen verschenen talrijke

artikelen over het instrument. Ook in buitenlandse tijdschriften werd erover gepubliceerd. Volgens Wagenaar kon het instrument 'in de toekomst overal een populariteit [...] verkrijgen welke met die der klokkenspelen te vergelijken zal zijn.' Mengelberg was het daar geheel mee eens.

Momenteel verdiept John Heymans zich in de discussie die Loman heeft gevoerd met Henri Naber, de natuurkundige die meende dat de sirene het muziekinstrument van de twintigste eeuw zou worden, een discussie die zich afspeelde in de jaren 1900-1920. Daarna heeft Loman zich in de jaren 1928-1932 op de ontwikkeling van een eigen sirene gestort, de zogeheten

Irenaphoon. Dit moet medio 2008 leiden tot een boek onder de (voorlopige) titel 'Staging the Siren Orchestra'.

Frits Zwart

www.nederlandsmuziekinstituut.nl